

**Arbetsgruppen för översyn
av vallagstiftningen**

Slutrapport

December 2015

Innehåll

1.	Arbetsgruppens uppdrag och arbete	3
2.	Arbetsgruppens förslag i sammanfattning samt tidsplan för genomförande och resursbehov	5
3.	Förslag beträffande sänkt rösträttsålder i kommunalval och i rådgivande kommunala folkomröstningar	8
4.	Förslag beträffande främjande av jämställdheten i de valda organen	17
5.	Förslag beträffande röstning per internet	23
6.	Övriga förslag till lagändringar	27

1. Arbetsgruppens uppdrag och arbete

Ålands landskapsregering tillsatte den 9 september 2014 en arbetsgrupp för översyn av vallagstiftningen inför valet 2019. Landskapsregeringen tillsatte samtidigt en politisk referensgrupp.

Uppdraget formulerades som "... ta ställning till förutsättningarna för att införa ett elektroniskt förfarande för röstning vid lagtings- och kommunalval samt överväga möjligheter och konsekvenser av att sänka åldern för allmän rösträtt till 16 år. Arbetsgruppen kan dessutom ge andra förslag till en modernisering av LL (1970:39) om lagtingsval och kommunalval samt annan lagstiftning som berör lagtings- och kommunalval."

Arbetsgruppen har fått som tilläggsuppdrag att föreslå åtgärder för att främja jämställdheten i de valda organen.

Till medlemmar i arbetsgruppen utsågs följande tjänsteinnehavare vid landskapsförvaltningen:

Casper Wrede, valadministratör, ordförande
Mikael Juresta, jurist, sekreterare
Lotta Angergård, ungdomskonsulent
Kenth Häggblom, statistikchef vid Åsub
Ronny Lundström, förvaltningsansvarig IT
Diana Lönngren, lagberedare
Vivan Nikula, chef för jämställdhetsfrågor, t.f. avdelningschef

Lotta Angergård beviljades tjänstledigt från sin tjänst vid Ålands landskapsregering från den 1 augusti 2015 och avgick då ur arbetsgruppen.

Till medlemmar i den politiska referensgruppen utsågs:

Wille Valve, Moderat samling för Åland, ordförande
Cia Numelin, Centern
Bengt Hagström, Liberalerna
Barbro Sundback, Socialdemokraterna
Erik Schütten, Ålands framtid.

Valadministratör Casper Wrede har fungerat som den politiska arbetsgruppens sekreterare.

I tillsättningsbeslutet gavs arbetsgruppen rätt att höra och anlita expertis, beställa utredningar och företa studiebesök. En rapport som belyser frågeställningarna skulle avges senast den 31 december 2015.

Arbetsgruppen och den politiska referensgruppen deltog i den tankesmedja som landskapsregeringen ordnade tillsammans med Åbo Akademi den 9–10 oktober 2014 och som hade som tema Demo-

kratiutveckling och valsystem. Arbetsgruppen inledde sitt egentliga arbete 2015 och har under året haft 10 sammanträden. Den politiska referensgruppen har haft tre sammanträden.

Arbetsgruppen besökte Tallinn under valet till parlamentet, Riigikogu, den 1 mars 2015 och deltog där i en konferens om internetröstning och i det officiella programmet för valobservatörer. Estland är det land i världen som har längst och mest omfattande erfarenhet av röstning per internet.

Arbetsgruppen har varit i kontakt med åländska it-företag och med banker som är verksamma på Åland för att utreda vissa förutsättningar för införande av röstning per internet.

Arbetsgruppens ordförande har besökt Enheten för demokrati, språk och grundläggande rättigheter vid Justitieministeriet i Helsingfors och fått information om det förslag till röstning per internet i rådgivande kommunala folkomröstningar som presenterades våren 2015.

Lotta Angergård och Danielle Lindholm vid Rädda Barnen på Åland rf har bistått arbetsgruppen med värdefulla synpunkter och formuleringar beträffande ungas delaktighet och barnkonsekvensanalys.

Arbetsgruppen har hört Gertrud Åström, sakkunnig om jämställdhetsfrågor inom Demokratiutredningen i Sverige.

Arbetsgruppen har arrangerat ett seminarium om e-val i Mariehamn med Robert Krimmer, professor i elektronisk förvaltning vid Ragnar Nurkse School of Innovation and Governance (RNS) at Tallinn University of Technology (TUT), som föreläsare och moderator. Ett trettiotal personer deltog i seminariet, såväl it-experters som politiska beslutsfattare och valsakkunniga från Åland och riket.

Arbetsgruppen överlämnar härmed sin rapport till Ålands landskapsregering. Rapporten har delgetts den politiska referensgruppen. Förslagen i rapporten är dock arbetsgruppens. Därmed har arbetsgruppen och den politiska referensgruppen fullgjort sina uppdrag.

Mariehamn den 18 december 2015

Casper Wrede, ordförande

Kenth Häggblom

Ronny Lundström

Diana Lönngren

Vivan Nikula

Mikael Juresta, sekreterare

2. Arbetsgruppens förslag i sammanfattning samt tidsplan och resursbehov

Arbetsgruppens förslag i sammanfattning

Förslag beträffande sänkt rösträttsålder i kommunalval och i rådgivande kommunala folkomröstningar:

- Ett lagförslag ges till lagtinget med innebörden att åldern för rösträtt sänks till 16 år i kommunalval och i rådgivande kommunala folkomröstningar.

Förslag beträffande främjande av jämställdheten i de valda organen:

- Antalet kandidater som en valmansförening, en etablerad politisk förening, en etablerad kommunal politisk förening, en lokal förening eller ett valförbund får nominera begränsas till en och en halv gånger det antal personer som ska väljas, dock högst 30 kandidater. Begränsningen ska gälla i såväl lagtings- som kommunalval.
- En jämställdhetsbonus om 10 % avsätts av anslaget för politisk verksamhet och information. Bonusen föreslås fördelad bland de politiskt verksamma organisationer som bidrar till att uppfylla målsättningen, som är en jämn representation av båda könen på kandidatlistorna alternativt minst 40 % av vardera könet i lagtinget.

Förslag beträffande röstning per internet:

- Röstning per internet möjliggörs på försök i lagtingsvalet 2019, dock endast för personer som är bosatta utanför Åland och som därför saknar rösträtt i kommunalvalet. Röstning per internet ska vara möjligt under förtidsröstningstiden. Systemet ska uppfylla internationellt vedertagna krav på funktion och säkerhet. Ingen av de nuvarande röstningsmöjligheterna tas bort. Försöket utvidgas till valet 2023.
- Möjlighet att förtidsrösta per internet i rådgivande kommunala folkomröstningar införs. Kommunen ska kunna bestämma om förtidsröstningen genomförs som internetröstning eller enligt det nuvarande brevröstningsförfarandet.

Övriga förslag till lagändringar:

Vallagen

- Tydligare jävsbestämmelser införs.
- Respektive förvaltning bör tillhandahålla en sekreterare i centralnämnderna.
- Meddelandena: kommunernas första meddelanden samordnas/slås ihop, bättre koordinering av meddelanden, hela kandidatsammanställningen behöver inte meddelas i tidningarna. Informationsgången mellan myndigheterna ses över.
- Förtidsröstningen: de allmänna förtidsröstningsställena koordineras bättre över hela Åland. Krångliga förfaranden ses över. Valkuverten i lagtingsvalet behöver inte märkas. Förtidsrösterna får börja räknas redan kl. 12 på valdagen.
- Brevröstningen: tidigare utskick av handlingar möjliggörs.
- Redovisningen av förtidsrösterna i lagtingsvalet: bestämmelsen att de ska "blandas" tas bort, de fördelas på kommun i redovisningen (förutom internetrösterna).

Lagen om rådgivande kommunala folkomröstningar

- 2 § Tidpunkt och plats för folkomröstning: bör ej vara valdag eller dag som i vallagens 87 § nämns som olämplig för val
- 12 § Röstsedels ogiltighet: 1 mom. 2) om valkuvertet är öppet... Numera godkänns öppna valkuvert i allmänna val – de får tillslutas av den kommunala centralnämnden och godkänns därefter
- 18 § Övriga bestämmelser: kontrollera alla hänvisningar till vallagen (förnyas när vallagen skrivs om)

Tidsplan och resursbehov för genomförande av arbetsgruppens förslag

År	Åtgärd	Resursbehov
2016	<ul style="list-style-type: none"> - Efter en utvidgad remissbehandling ges ett lagförslag till lagtinget under våren med förslag till sänkning av åldern för rösträtt i kommunalval och i rådgivande kommunala folkomröstningar till 16 år; en översyn görs av lagen om rådgivande kommunala folkomröstningar, - beslut tas under våren angående försök med röstning per internet vid valen 2019; projektering och förberedelser för upphandling av systemet inleds, - beslut tas angående arbetet med förnyande av vallagen till 2019, - beslut tas om att en jämställdhetsbonus om 10 % avsätts av medlen för understödjande av politisk verksamhet från och med år 2020. 	<ul style="list-style-type: none"> - Planeringsresurs, - lagberedningsresurs.

2017	<ul style="list-style-type: none"> - Förberedelserna inför en sänkning av åldersgränsen för rösträtt i kommunalval till 16 år inleds, - ett system för röstning per internet upphandlas, - en ny vallag förbereds. 	<ul style="list-style-type: none"> - Planeringsresurs, - stödresurser för skolor, ungdomsorganisationer etc., - medel för upphandling av system för internetröstning, - resurser för att förbereda en ny vallag.
2018	<ul style="list-style-type: none"> - Systemet för röstning per internet testas, - en ny vallag utarbetas och ges till lagtinget under våren, - förberedelser vidtas för implementering av nya bestämmelser i valen 2019; kommunerna kontaktas t.ex. angående tillsättande av valmyndigheter, inrättande av vallokaler och förtidsröstningsställen mm. 	<ul style="list-style-type: none"> - Planeringsresurs, - resurser för systemtester, - resurser för beredning av en ny vallag.
2019	<ul style="list-style-type: none"> - Utbildning för kommunala valmyndigheter och andra förberedelser under våren, - lagtings- och kommunalval i oktober enligt den nya vallagen och med röstning per internet i lagtingsvalet för bortaåläggningar. 	<ul style="list-style-type: none"> - Valadministrationsresurser, - resurser för drift och underhåll av internetröstningssystem.
2020	<ul style="list-style-type: none"> - Utvärdering av rösträtt från 16 år i kommunalvalet och röstning per internet i lagtingsvalet för bortaåläggningar, - beslut tas om fortsatta reformer inför 2023, t.ex. införande av röstning per internet för alla. 	<ul style="list-style-type: none"> - Utvärderingsresurs, - resurser för vidareutveckling av system för röstning per internet.

3. Förslag beträffande sänkt rösträttsålder i kommunalval och i rådgivande kommunala folkomröstningar

Arbetsgruppens förslag

- **Ett lagförslag ges till lagtinget med innebörden att åldern för rösträtt sänks till 16 år i kommunalval och i rådgivande kommunala folkomröstningar.**

Motiven för arbetsgruppens förslag

Enligt Finlands grundlag och enligt självstyrelselag för Åland har vi allmän och lika rösträtt i val till våra beslutande organ. Att rösträtten ska vara lika för alla är en allmänt omfattad och odiskutabel princip. Men hur allmän ska rösträtten vara?

Enligt den klassiska liberala demokratiteorin, med den engelske samhällstänkaren **John Stuart Mill** som framträdande uttolkare, finns följande skäl för att medborgarna i så stor utsträckning som möjligt bör delta i samhällets gemensamma angelägenheter:

- Endast om alla deltar i den politiska beslutsprocessen kan man få garanti för att alla medborgares intressen ingår i avvägningarna vid de politiska besluten.
- Deltagandet tränar alla som deltar så att de blir i stånd till att vanemässigt försvara sina intressen.
- Deltagandet utvecklar personligheten så att medborgaren känner sig som en del av helheten och får ansvar inte bara för sig själv utan också för helheten.

Med den polsk-brittiske filosofen **Zygmunt Baumans** ord: "Ett demokratiskt samhälle är ett som inte anser sig nog demokratiskt".

Genom tiderna har olika grunder för inskränkningar i rösträtten förekommit. Tendensen har dock hela tiden gått mot allt vidare rösträtt med allt färre begränsningar. Ålder har alltid funnits med som en begränsande faktor, men även andra grunder för inskränkningar har funnits.

På Åland har det gjorts många justeringar i rätten att rösta. Rösträtten i kommunalval har tidigare utsträckts dels till nya åldersgrupper: från 21 till 20 år 1971, från 20 till 18 år 1975, från ålder vid valårets ingång till ålder på valdagen år 1995, dels till nya grupper av medborgare som inte har åländsk hembygdsrätt (vilket är ett grundkrav enligt självstyrelselagen, men med lagstadgade undantag): nordiska medborgare år 1995, alla inflyttade år 1999, förkortat boendekrav från 3,75 till 1 år 2007.

I lagtingsvalet kommer rösträtten att utsträckas från och med valet 2019 i och med att tiden man får behålla hembygdsrätten efter flyttning från Åland förlängs med antalet år man har studerat. Förändringen träder i kraft vid ingången av år 2016.

Sedan mitten av 1970-talet har åldersgränsen för rösträtt i de allmänna valen och i de rådgivande folkomröstningarna således varit kopplad till myndighetsåldern 18 år.

Samtidigt har yngre personer gradvis fått allt mera av både rättigheter och skyldigheter. En 16-åring kan i dag exempelvis

- dömas till straff och andra påföljder om man har begått ett brott,
- få körkort för moped, lätt fyrhjuling, traktor och lätt motorcykel,
- ingå, säga upp och häva arbetsavtal,
- ha lagliga sexuella relationer, vilket kan resultera i föräldraskap,
- vara skyldig att vittna vid rättegång.

En koppling av rösträttsåldern till myndighetsåldern ses ofta som naturlig eftersom deltagandet i samhällets beslutsfattande har ansetts kräva ett ansvarstagande som infinner sig först med myndigheten. Dock har man redan i dag rösträtt även om man är omyndig av någon annan orsak än ålder. Då är man emellertid inte valbar. Kopplingen myndighet-rösträtt eller rösträtt-valbarhet är således inte absolut ens enligt nuvarande bestämmelser.

I själva verket innebär det att man röstar inte att man de facto deltar i några beslut som man behöver ta ansvar för. En väljare ska aldrig kunna ställas till svars för hur han eller hon röstat. Det är just det som hemliga val betyder i praktiken. Det är först när man är valbar och blir invald i ett beslutande organ som man verkligen deltar i beslut och ett ansvar infinner sig. Väljarna tillsätter bara de beslutande organen, och frågan är då vilka som ska tillåtas vara med och med sina röster påverka deras sammansättning.

FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen) innebär att även barn ska kunna utöva inflytande på beslut som berör dem. Barn är man enligt konventionen tills man fyller 18 år. Det är då inte särskilt långsökt att anse att barn ska kunna påverka sammansättningen av organ som fattar sådana beslut. Det är inte detsamma som att medverka i själva beslutsfattandet. I kommunerna fattas det mängder av beslut som påverkar barn. Även barn bör alltså kunna vara med och påverka vilka som är med och fattar dessa beslut.

Om rösträtten ska vara allmän bör det finnas starka skäl för att inskränka rösträtten för någon. Arbetsgruppen anser att det inte längre finns sådana skäl vad gäller 16–17-åringar. Framöver bör därför också en sänkning av rösträttsåldern i lagtingsvalet kunna övervägas.

Landskapets lagstiftningsbehörighet

Landskapet har lagstiftningsbehörighet i fråga om kommunala val enligt självstyrelselagen (18 § 4 punkten). Dessutom finns i självstyrelselagen två bestämmelser som specifikt gäller rösträtt och valbarhet. Enligt 9 § begränsas rösträtten och valbarheten i lagtings- och kommunalval i landskapet till dem som har hembygdsrätt. Enligt 67 § kan dock också finska medborgare som saknar hembygdsrätt samt danska, isländska, norska och svenska medborgare i en landskapslag medges rösträtt och valbarhet vid val av förtroendevalda inom kommunalförvaltningen. Samma rätt kan medges medborgare i andra stater genom en landskapslag som antas med kvalificerad majoritet. Med stöd av den bestämmelsen har landskapslagen (1997:63) om rösträtt och valbarhet i kommunalval för personer som saknar åländsk hembygdsrätt stiftats. Värt att nämnas i sammanhanget är också att det i självstyrelselagen fram till början av 1990-talet fanns en bestämmelse om rösträttsåldern i lagtingsval. Den togs emellertid inte med i den nu gällande självstyrelselagen, med hänvisning till att det inte kunde anses ändamålsenligt att en höjning eller sänkning av åldern alltid skulle kräva en ändring av självstyrelselagen.

Samtidigt hör rösträtten i statliga val, val till Europaparlamentet och kommunalval till de grundläggande fri- och rättigheter som är grundlagsskyddade. Enligt grundlagens 14 § 3 mom. har den som fyllt 18 år rätt att rösta i kommunalval och kommunala folkomröstningar enligt vad som bestäms genom lag. Enligt självstyrelselagens 27 § 1 punkt har riket lagstiftningsbehörighet i fråga om avvikelser från grundlag. Att lagstifta om en högre rösträttsålder i kommunalval och kommunala folkomröstningar skulle sannolikt utgöra en överskridning av landskapets lagstiftningsbehörighet. Däremot finns det exempel på att lagstiftning om en lägre rösträttsålder än den som anges på grundlagsnivå inte betraktas som en sådan avvikelse.

Bestämmelsen om rösträttsåldern vid kommunalval och kommunala folkomröstningar infördes på grundlagsnivå genom en reform 1995 av den dåvarande regeringsformen. Innan dess reglerades rösträttsåldern genom vanlig lag, det vill säga i rikets respektive landskapets kommunallag. Enligt den formulering som infördes i regeringsformen hade den som *före röstningsåret fyllt 18 år* rätt att rösta i kommunalval och kommunala folkomröstningar. Det var också den formulering som därefter hade funnits i både rikets och landskapets kommunallag. I landskapet sänktes emellertid rösträttsåldern inför lagtings- och kommunalvalet 1995 så att den som *fyllde 18 år senast på valdagen* hade rösträtt. Sänkningen av rösträttsåldern gjordes genom en ändring av kommunallagen. Vid lagstiftningskontrollen konstaterade både Ålandsdelegationen och högsta domstolen att ändringen hörde till landskapets lagstiftningsbehörighet. Således kan det inte ha betraktats som en avvikelse från grundlagsbestämmelsen om rösträttsåldern i kommunalval. I praktiken innebar det att de som fyllde 18 år under perioden 1 januari till 15 oktober 1995 hade rösträtt i kommunalvalet i stöd av landskapets kommunallag trots att de inte hade rösträtt i stöd av regeringsformen.

Från och med ingången av 1996 ändrades regeringsformen så att formuleringen blev densamma som nu finns i grundlagen, nämligen att den som *fyllt 18 år* har rösträtt i kommunalval och kommunala folkomröstningar. Samtidigt infördes i rikets då gällande kommunallag en motsvarande bestämmelse som i landskapets dito, alltså att den som *fyller 18 år senast på valdagen* har rösträtt. Detta påverkar dock inte frågan om lagstiftningsbehörigheten. Med hänvisning till Ålandsdelegationens och högsta domstolens tidigare ställningstaganden kan det anses klart att lagstiftning om 16 års rösträttsålder i kommunalval och kommunala folkomröstningar hör till landskapets lagstiftningsbehörighet.

Hur förslaget genomförs

Ändringen genomförs som en ändring av kommunallagens (ÅFS 1997:73) bestämmelser om rösträtt. Inga andra lagar behöver ändras.

Kraven för valbarhet till kommunala organ föreslås inte ändrade. Enligt gällande bestämmelser är man inte valbar om man är omyndig. Enligt lag om förmyndarverksamhet (FFS 442/1999) är myndighetsåldern 18 år.

När det gäller tidsplanen för genomförandet föreslår arbetsgruppen att förslaget skickas på en utökad remissomgång under vintern 2016. Remissvar begärs av kommunerna och av alla organisationer och instanser som på ett eller annat sätt arbetar med ungdomar, till exempel skolorna, de politiska organisationerna och alla föreningar och organisationer där ungdomar är medlemmar eller är aktiva. Ungdomarnas egen röst är viktig i sammanhanget och ska ingå i den barnkonsekvensanalys som ska åtfölja förslaget. Under remisstiden anordnas ett öppet "rådslag" i form av ett möte där alla intresserade får möjlighet att diskutera frågan. Till rådslaget inbjuds någon som arbetat med motsvarande frågor i exempelvis Norge och som kan redogöra för erfarenheterna därifrån. Frågan kan också med fördel åter tas upp inom ramen för ett så kallat ungdomsparlament.

Efter det utökade remissförfarandet ges lagförslaget till lagtinget under våren 2016. Den bör träda i kraft från år 2017 så att det finns tid för nödvändiga förberedelser fram till nästa kommunalval i oktober 2019.

Att rösträttsåldern samtidigt sänks även i rådgivande kommunala folkomröstningar är viktigt mot bakgrund av att sådana kan komma att bli aktuella i samband med förändringar i kommunstrukturen på Åland. Även då ska ungdomar i åldern 16-17 år ha möjlighet att delta.

FAKTARUTA

Exempel på sänkt rösträttsålder

Estland 2015: beslut om 16 år i kommunalval (nästa val hålls 2017). Åldern ska vara uppnådd vid röstningstillfället.

Norge 2011 och 2015: 16 år i kommunalval (försök i 20 kommuner). Åldern ska vara uppnådd inom valåret. Beslut tas senare om fortsatta försök eller permanent sänkning av rösträttsåldern.

Österrike från 2007: 16 år i allmänna val, även parlamentsval. Åldern ska vara uppnådd på valdagen. Valbarhetsåldern är 18 år.

Tyskland vissa förbundsstater från 1996: 16 år i kommunalval

Frågan har diskuterats i både **Finland** och **Sverige**. Inga förslag om en sänkning av rösträttsåldern är aktuella. Den svenska Demokratiutredningen som presenteras i början av 2016 kommer dock att ta upp frågan.

Kyrkolag (FFS 1993/1054)

23 kap

12 § Rösträtt i församlingsval och direkt kyrkoherdeval

Vid församlingsval har alla de medlemmar av kyrkan rösträtt som senast på valdagen fyller **16 år** och som har i lagen om hemkommun avsedd hemkommun i Finland. Rösträtten utövas i den församling i vilken den röstberättigade har antecknats som medlem senast den 15 augusti valåret. Vid församlingsval som förrättas på nytt på grund av besvär och vid extra församlingsval utövas rösträtten i den församling i vilken motsvarande anteckning har gjorts senast 70 dagar före valdagen.

Förslagets konsekvenser

Sänkningen innebär att förstagångsväljarna i varje val kommer att ha åldern 16 till 20 år i stället för som nu 18 till 22 år. Vid det första valet efter ändringen kommer förstagångsväljarna att vara i åldern 16 till 22 år. Det betyder att en betydligt större del av dem kommer att vara studerande i skolor på Åland. Då finns större möjligheter att förbereda dem på de möjligheter rösträtten innebär.

Antalet röstberättigade kommer att öka till följd av ålderssänkningen. Nästa kommunalval år 2019 hålls söndagen den 20 oktober. Då skulle alla som är födda senast den 20 oktober 2003 vara berättigade att delta. Den 31.12.2014 fanns det 309 personer som var födda 2003 och var bosatta på Åland och 303 personer som var födda 2002.

Hur många av dem som föddes 2002 och 2003 som kommer att bo kvar på Åland hösten 2019 går inte att förutsäga säkert, inte heller hur många i de aktuella åldrarna som kommer att flytta hit. Men man kan räkna med att drygt 600 personer ytterligare kommer att ha rösträtt 2019 om rösträttsåldern sänks. Om man utgår från att antalet röstberättigade i kommunalvalet år 2019 kan uppgå till omkring 24 000 personer totalt (2015: 22 906) skulle det betyda att 16–17-åringarna kommer att utgöra ca 2,5 % av de röstberättigade. Andelen kommer givetvis att variera från kommun till kommun.

En sänkning av åldern för rösträtt är en utmaning för och en uppmaning till det politiska systemet, som rätt hanterad kan innebära positiva följder. Om det nödvändiga arbetet i samband med en sänkning sköts på rätt sätt kan det innebära

- att valdeltagandet höjs på sikt tack vare tidigt grundlagda röstningsvanor,
- att intresset för de kommunala frågorna växer sig starkare och att kommunalvalet småningom drar till sig samma intresse som lagtingsvalet,
- att unga personer på ett likvärdigt sätt ges möjlighet att rösta och därigenom påverka samhället i angelägenheter som berör dem,
- att flickor och pojkar på ett likvärdigt sätt ges möjlighet att ta ledande roller i samhället.

Den mest negativa effekt som kan uppstå är att inte särskilt många 16- och 17-åringar röstar och att valdeltagandet därmed sjunker. Erfarenheterna från Tyskland visar emellertid att 16–17-åringar vis-

serligen har ett lägre deltagande än väljarkåren i genomsnitt, men ett högre än 18–22-åringar. Det beror förmodligen på att de yngre ungdomarna i högre grad befinner sig i skolan, där man på ett effektivare sätt kan arbeta mobiliserande och intressehöjande. Också försöken med sänkt rösträttsålder i Norge visar att skillnaderna i valdeltagande mellan åldersgrupperna kan vara små. De hittills gjorda erfarenheterna av sänkt rösträttsålder visar också att unga väljare inte är lättköpta offer för populistisk propaganda eller på annat sätt mera omogna i sina politiska val än väljarkåren i allmänhet.

Sänkningen av rösträttsåldern föreslås bli permanent. Arbetsgruppen rekommenderar inte en tillfällig sänkning eller en sänkning på försök. De förberedelser som behöver vidtas är så omfattande att de ter sig överflödiga om ändringen inte är bestående. En del av de eventuella positiva följderna av en sänkning kan inte heller avläsas på kort sikt, utan kommer att kunna mätas först efter att sänkningen varit i kraft i flera val.

Administrativa konsekvenser

Förslagen har inga administrativa konsekvenser för valens eller omröstningarnas genomförande eller kommunernas administration i samband med val eller rådgivande folkomröstningar. Ökningen av antalet röstberättigade medför inga olägenheter.

En annan form av konsekvens är de olika slags förberedelser som behöver göras för att engagera och mobilisera ungdomar i de berörda åldersgrupperna. De flesta av dem kommer att befinna sig i utbildning vilket betyder att skolorna kommer att ha en viktig roll i förberedelsearbetet. Men även alla organisationer och föreningar där ungdomar är medlemmar eller är aktiva kan göra betydelsefulla insatser. Här kan samhället uppmuntra förberedelsearbetet med hjälp av stöd och bidrag. I allt förberedelsearbete ska ett medvetet jämställdhetsperspektiv vara inarbetat.

FAKTARUTA

Noteringar från det norska kommunalvalet (13-)14 september 2015

(Källa: www.valg.no)

Valet hölls måndagen den 14 september. I vissa kommuner var också söndagen den 13 september valdag, man kan alltså ha tvådagarsval.

Antalet röstberättigade var 4 017 366 personer. Valdeltagandet i hela Norge var 59,9 % (Åland 2015: 67,3 %).

I 20 kommuner gjorde man försök med sänkt rösträttsålder till 16 år. Åldern ska vara uppnådd inom valåret, vilket de facto medför att en del 15-åringar fick rösta. Den största kommunen som deltog i försöket var Stavanger. En del av de 20 försökskommunerna deltog i motsvarande försök 2011.

De 16–17-åringar som fick rösta deltog till 57 % (5 320 röstande av 9 329 berättigade). Valdeltagandet totalt sett i de 20 försökskommunerna låg på 58,9 %.

En mera utförlig rapport om utfallet av försöket publiceras i början av år 2016.

Övrigt att notera:

- Blankrösterna var 15 443 stycken eller 0,6 % av de avgivna rösterna (Åland kommunalvalet 2015: 3,1 %)

- Övriga ogiltiga röster var 1 529 stycken eller 0,06 % (Åland kommunalvalet 2015: 2,4 %).

Noteringar från Estland

(Källa: Yles svenska hemsida den 7.5.2015)

Estland har sänkt rösträttsåldern i kommunalval till 16 år. Det betyder att 24 000 tonåringar fler än förr får rösta i valet år 2017. Kritiken mot lagförändringen har varit svag.

De som står bakom lagförslaget som nu har godkänts, Ungdomsorganisationernas förbund, hoppas att ungdomarnas samhällsintresse och i synnerhet kunskaper i lokala frågor nu ska öka. I Estland ligger de flesta skol-, fritids- och sportfrågor på kommunalnivå.

- Jag är övertygad om att de här ungdomarna kommer att rösta aktivt, säger Triin Böstrov, viceordförande på Ungdomsorganisationernas förbund, till det estniska rundradiobolaget ERR. Det handlar ju om ett ansvar och en möjlighet att få sin egen röst hörd i samhället.

Enligt de ickevetenskapliga undersökningar av ungdomarnas attityder som de estniska medierna har gjort verkar det som om de flesta stöder sänkt rösträttsålder.

Medelåldern på väljarkåren har stigit

Ett annat viktigt argument, som regeringspartierna liberala Reformpartiet och socialdemokraterna har lyft fram, har varit att den estniska befolkningen föråldras. Det betyder att medelåldern på väljarkåren har stigit, eller med andra ord att äldre personer tar beslut som handlar om den vardag som dagens ungdomar lever i.

Problemet är att dagens samhälle har förändrats nästan totalt sedan 1960- och 1970-talen

- Av egen erfarenhet kan jag säga att 16-åringarna är kompetenta att delta i diskussionen på kommunal nivå, säger Reformpartiets parlamentariker Lauri Luik. De inser mycket väl hur livet på lokal nivå ser ut.

Mot lagförslaget röstade det värdekonservativa EKRE-partiet

- Det finns andra sätt att ta med ungdomarna i beslutsprocessen, säger EKRE-parlamentarikern Henn Pölluaas som anser att man inte ska ändra på grundlagen alltför lättvindigt.

Det här är femte gången på tolv år som det estniska parlamentet gör en ändring i grundlagen.

Inget parti väntas vinna på att rösträttsåldern i kommunalvalen nu sänks i Estland till 16 år.

- Tonåringarna är möjligen något mer höger än de äldre, men skillnaden är marginell, säger politologen Tõnis Saarts till den estniska radion ERR.

Miljömässiga konsekvenser och konsekvenser för jämställdheten mellan könen

Förslagen har inga kända miljömässiga konsekvenser. Förslaget kan indirekt, genom intensifierad demokratifostran i skolorna, inverka positivt på jämställdheten mellan könen i och med att alla unga ges lika möjligheter att forma samhället och att flickor och pojkar på ett likvärdigt sätt ges möjlighet att ta ledande roller.

Barnkonsekvensutredning

En barnkonsekvensbedömning ska alltid göras för förslag som berör barn, det vill säga personer under 18 år. Barnkonsekvensbedömningen görs innan lagförslaget ges till lagtinget. En viktig del av bedömningen är det utökade remissförfarande som föreslås och som även ska involvera unga i de berörda åldersgrupperna i så hög grad som möjligt.

FAKTARUTA

FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen)

Artikel 2:

Icke-diskriminering

1. Konventionsstaterna skall respektera och tillförsäkra varje barn inom deras jurisdiktion de rättigheter som anges i denna konvention utan åtskillnad av något slag, oavsett barnets eller dess föräldrars eller vårdnadshavares ras, hudfärg, kön, språk, religion, politiska eller annan åskådning, nationella, etniska eller sociala ursprung, egendom, handikapp, börd eller ställning i övrigt.

2. Konventionsstaterna skall vidta alla lämpliga åtgärder för att säkerställa att barnet skyddas mot alla former av diskriminering eller bestraffning på grund av föräldrars, vårdnadshavares eller familjemedlemmars ställning, verksamhet, uttryckta åsikter eller tro.

Artikel 3:

Barnets bästa

1. Vid alla åtgärder som rör barn, vare sig de vidtas av offentliga eller privata sociala välfärdsinstitutioner, domstolar, administrativa myndigheter eller lagstiftande organ, skall barnets bästa komma i främsta rummet.

2. Konventionsstaterna åtar sig att tillförsäkra barnet sådant skydd och sådan omvårdnad som behövs för dess välfärd, med hänsyn tagen till de rättigheter och skyldigheter som tillkommer dess föräldrar, vårdnadshavare eller andra personer som har lagligt ansvar för barnet, och skall för detta ändamål vidta alla lämpliga lagstiftnings- och administrativa åtgärder.

3. Konventionsstaterna skall säkerställa att institutioner, tjänster och inrättningar som ansvarar för vård eller skydd av barn uppfyller av behöriga myndigheter fastställda normer, särskilt vad gäller säkerhet, hälsa, personalens antal, och lämplighet samt behörig tillsyn.

Artikel 12:

Åsiktsfrihet och rätten till att bli hörd

1. Konventionsstaterna skall tillförsäkra det barn som är i stånd att bilda egna åsikter rätten att fritt uttrycka dessa i alla frågor som rör barnet, varvid barnets åsikter skall tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad.

2. För detta ändamål skall barnet särskilt beredas möjlighet att höras, antingen direkt eller genom företrädare eller ett lämpligt organ och på ett sätt som är förenligt med den nationella lagstiftningens procedurregler, i alla domstols- och administrativa förfaranden som rör barnet.

Artikel 13:

Yttrande- och informationsfrihet

1. Barnet skall ha rätt till yttrandefrihet. Denna rätt innefattar frihet att oberoende av territoriella gränser söka, motta och sprida information och tankar av alla slag, i tal, skrift eller tryck, i konstnärlig form eller genom annat uttrycksmedel som barnet väljer.

2. Utövandet av denna rätt får underkastas vissa inskränkningar men endast sådana som är föreskrivna i lag och som är nödvändiga

(a) för att respektera andra personers rättigheter eller anseende; eller

(b) för att skydda den nationella säkerheten, den allmänna ordningen (ordre public) eller folkhälsan eller den allmänna sedligheten.

4. Förslag beträffande främjande av jämställdheten i de valda organen

Arbetsgruppens förslag

- Antalet kandidater som en valmansförening, en etablerad politisk förening, en etablerad kommunal politisk förening, en lokal förening eller ett valförbund får nominera begränsas till en och en halv gånger det antal personer som ska väljas, dock högst 30 kandidater. Begränsningen ska gälla i såväl lagtings- som kommunalval.
- En jämställdhetsbonus om 10 % avsätts av anslaget för politisk verksamhet och information. Bonusen föreslås fördelad bland de politiskt verksamma organisationer som bidrar till att uppfylla målsättningen, som är en jämn representation av båda könen på kandidatlistorna alternativt minst 40 % av vardera könet i lagtinget.

Motiven för arbetsgruppens förslag

Det är ett sedan länge fastställt mål att det ska råda jämställdhet mellan könen i det åländska samhället. Ålands landsting antog redan 1989 en landskapslag (ÅFS 1989:27) om tillämpning i landskapet Åland av lagen (FFS 609/1986) om jämställdhet mellan kvinnor och män. I rikslagen, som hade antagits ett par år tidigare, finns bestämmelser om fördelningen av kvinnliga och manliga representanter i tillsatta organ inom stats- och kommunförvaltningen. Bestämmelsen stipulerar att kvinnor och män ska vara representerade till minst 40 procent vardera, om inte särskilda skäl talar för något annat (4 a §). Bestämmelsen ska enligt den åländska tillämpningslagen gälla även inom landskapsförvaltningen.

FAKTARUTA

Representation av kvinnor i parlament

(Källa: www.ipu.org)

Rwanda	63,8 % (plats 1 – har kvotering i viss mån)
Sverige	43,6 % (plats 5)
Finland	41,5 % (plats 10)
Norden	41,1 % (plats 1 som region)
Åland	33,3 % (delad 26 plats med Costa Rica, Grenada och Makedonien)

En representation om minst 40 % av vardera könet har blivit ett mål att sträva mot också i internationella sammanhang, och även i valda organ som parlament och kommunala fullmäktige. Dessa är dock undantagna i jämställdhetslagstiftningen hos oss, där man vill undvika att genom kvotering inskränka på väljarnas inflytande över valresultaten.

Kvinnor deltar sedan länge flitigare i de åländska valen än män. Det gäller alla val och i alla kategorier. Skillnaden i valdeltagande mellan könen har till och med vuxit i de senaste valen. Ändå består den sneda könsfördelningen i lagtinget. Det är arbetsgruppens övertygelse att det är de politiska organisationerna som måste bära huvudansvaret för att könsfördelningen ska bli jämnare. Deras arbete kan dock underlättas av bestämmelser och regler som i olika avseenden ger stöd för initiativ och försök att förbättra situationen. Här är bestämmelserna om uppställande av kandidater i valen centrala. Det är i samband med kandidatnomineringen som jämställdhetsarbetet måste börja för att det så småningom ska kunna resultera i ett mera jämställt lagting och kommunfullmäktige.

Arbetsgruppen föreslår en begränsning av det antal kandidater som får ställas upp i valen. En begränsning av antalet kandidater skulle kunna ha en positiv effekt på könsfördelningen på kandidatlistorna, så att en större andel är kvinnor. De nuvarande generösa reglerna för nomineringen uppmuntar till att ställa upp många kandidater. Man resonerar så att varje kandidat tar med sig åtminstone några röster. Det har träffande kallats "rösttrålning". Det är omvittnat svårt att locka de sista kandidaterna på en kandidatlista, och eftersom det förefaller lättare att övertala män än kvinnor medför det att det i slutändan blir en övervikt av manliga kandidater på de flesta listorna. I lagtingsvalet hösten 2015 var 40,2 % av alla kandidater kvinnor. Endast två enskilda kandidatlistor klarade gränsen om minst 40 % av vardera könet på sina listor, men båda med knapp marginal. En begränsning av det tillåtna antalet kandidater skulle kräva en mera utarbetad nomineringsprocess i de politiska organisationerna. Den utvecklingen kan få ytterligare stöd genom förslaget till en jämställdhetsbonus.

FAKTARUTA			
Kandidater i lagtingsvalet 2015 enligt kön och parti			
	Totalt	Kvinnor	Män
Lib	50	19	31
C	41	17	24
MSÅ	35	13	22
S	53	30	23
ObS	34	10	24
ÅF	32	9	23
ÅD	4	0	4
HI	5	4	1
	254	102	152

Förslaget om att begränsa antalet kandidater som får ställas upp kan också råda bot på de ibland på gränsen till oseriösa dragen i kandidatnomineringen. Inför valet 2015 och inför tidigare val har förekommit kandidater som själva har velat återta sin kandidatur, organisationer som har velat återta redan anmälda kandidater, ingångna valförbund som part önskat upplösa, kandidater som lagts till kandidatlista bokstavligen talat i sista minuten etc. Sammantaget ger sådant ett intryck av en inte till alla delar värdig och genomtänkt upptakt till valet av representanter till samhällets högsta beslutande organ.

FAKTARUTA				
Invalda i lagtinget 2015 enligt kön och parti				
	Kvinnor	Män	% kvinnor	% män
Lib	3	4	42,9 %	57,1 %
C	2	5	28,6 %	71,4 %
MSÅ	1	4	20,0 %	80,0 %
S	4	1	80,0 %	20,0 %
ObS	0	3	0,0 %	100,0 %
ÅF	0	2	0,0 %	100,0 %
ÅD	0	1	0,0 %	100,0 %
	10	20	33,3 %	66,7 %

Hur förslagen genomförs

Bestämmelserna om *nominering av kandidater* för lagtings- och kommunalval finns i den nuvarande vallagens kapitel 4 och 4a. Reglerna har ändrats flera gånger genom åren. De nuvarande reglerna är från 2011. Arbetsgruppen föreslår att en ny vallag utarbetas inför valen 2019 och att de föreslagna begränsningarna införs där.

FAKTARUTA

Det tillåtna antalet kandidater i de åländska lands-/lagtingsvalen

Sedan det första landstingsvalet 1922 har många olika bestämmelser varit i bruk när det gäller hur många kandidater som en aktör får ställa upp i valen.

1922–54: tre kandidater tillåts per lista, högst 30 i ett valförbund. Man röstade på en lista, inte på en kandidat,

1957–63: två kandidater tillåts per lista, högst 60 i ett valförbund. Man röstade fortfarande på en lista, inte på en kandidat,

1967: en ny listtyp införs med upp till tio kandidater. Ett valförbund får ha 90 kandidater. Nu införs också personval, d.v.s. man röstar på en kandidat, inte på en lista,

1999: det maximala antalet kandidater på en lista höjs till 45. Gränsen för valförbund fortfarande 90,

2011: det maximala antalet kandidater på en lista höjs till 90, d.v.s. samma gräns som för ett valförbund.

Bestämmelserna om *bidrag för understödjande av politisk verksamhet* finns i budgetmotiveringar och i tillämpningsbeslut. Praxis för fördelningen föreslås ändrad från och med år 2020. Ändringarna ska dock slås fast redan under 2016 så att de politiska organisationerna har tillräckligt med tid för nödvändigt rekryterings- och förberedelsearbete. För att jämställdhetsbonusen och fördelningen av den ska bli bestående bör ett brett samförstånd över partigränserna sökas i frågan.

Arbetsgruppen har utarbetat två alternativa förslag för fördelningen av jämställdhetsbonusen. Det första förslaget tar sikte på att främja jämställdheten genom att uppmuntra till en jämn könsfördelning bland de kandidater som ställer upp i lagtingsvalet. Detta i kombination med den föreslagna begränsningen av antalet kandidater torde medföra större ansträngningar inom de politiska organisationerna att lansera goda kandidater av båda könen.

Det andra förslaget ställer ännu högre krav på organisationerna. Det räcker inte med goda ambitioner, utan det är uppnådda resultat som krävs i form av lagtingsgrupper som uppfyller kraven på jämställdhet. Här krävs särskilda bestämmelser för aktörer som får in endast få representanter i lagtinget. Alla större organisationer måste dela på ansvaret för jämställdheten och vara jämställda även internt, i annat fall kan till och med enkönade lagtingsgrupper i vissa fall legitimeras.

Det är av stor vikt att reglerna för fördelning av bonusen är klara och enkla att tillämpa, och att de är kända på förhand av alla aktörer. Fördelningen blir då också lätt att administrera och kräver inget särskilt ansökningsförfarande eller någon form av prövning. Detta är arbetsgruppens alternativ till bestämmelser för fördelningen av jämställdhetsbonusen:

Alternativ 1

Bonusen delas mellan de aktörer som uppnår en jämn könsfördelning bland sina kandidater i lagtingsvalet. Med jämn könsfördelning avses lika många kandidater av vardera könet, eller en differens om högst en ifall antalet kandidater är udda.

Alternativ 2

Bonusen delas mellan de politiska organisationer som uppfyller jämställdhetsmålet om minst 40,0 % av vardera könet med avseende på invalda representanter i lagtinget. Särskilda regler införs för organisationer med få representanter, det vill säga högst fyra invalda. De kan få bonus också om de inte har en jämn könsfördelning internt, men om deras representanter bidrar till att göra könsfördelningen i hela lagtinget jämnare.

De politiska organisationerna bör givetvis uppmuntras till en jämnast möjlig könsfördelning också på den kommunala sidan. Det saknas dock i nuläget medel för landskapsmyndigheterna att stöda dessa strävanden på motsvarande sätt som föreslås vad gäller lagtingsvalet.

FAKTARUTA

Stöd till de åländska politiska organisationerna

På Åland delas följande stöd ut till de politiska organisationerna:

- *Kanslistöd till lagtingsgrupperna från lagtinget
- *Understöd för politisk verksamhet från landskapsregeringen
- *Understöd för politisk information från landskapsregeringen.

Kanslistödet fördelas av kanslikommissionen till lagtingsgrupperna. Det totala anslaget 2016 uppgår till ca 225 000 euro. Av anslaget fördelas 25 % lika om 9 107 euro per grupp och resterande fördelas så att varje grupp får 7 375 euro per ledamot.

Understödet för politisk verksamhet och information är 148 000 euro år 2016. Av summan går 10 000 euro till Ålands ledamot i riksdagen. Således delar de sju grupperna i lagtinget på 138 000 euro. 2012 var understödet 180 000 euro. Andelen till riksdagsledamoten har successivt ökat från 3 000 euro till 10 000 euro. Medlen är upptagna i statens budget men tilldelas Åland.

Anslaget för information och verksamhet fördelas proportionellt mellan de politiska organisationerna enligt deras mandat i lagtinget.

Anslaget för politisk verksamhet används av grupperna för partiverksamhet. Verksamhetsberättelse och redogörelse över användningen och kostnaderna ska lämnas in till landskapsregeringen.

Anslaget för politisk information får användas till att informera i tidningar, tidskrifter och olika slags informationsblad samt i elektronisk form. Medlen får användas endast för information. Organisationerna har redovisningsskyldighet till landskapsregeringen för användningen.

Enligt kapitel 20 i statsbudgeten 2016 föreskrivs att 5 % av anslaget för politisk verksamhet i riket ska tilldelas kvinnors politiska verksamhet och 5 % för verksamhet i partiernas kretsorganisationer. Ålands del av anslaget saknar skrivning om kvinnors politiska verksamhet eller andra särskilda villkor.

FAKTARUTA

Könsfördelning av kandidater, röster och invalda i landstings-/lagtingsval 1975-2015

	1975	1979	1983	1987	1991	1995	1999	2003	2007	2011	2015
Antal											
Kandidater	200	170	158	167	180	222	251	247	245	261	254
Kvinnor	34	47	42	48	47	93	96	108	88	98	102
Män	166	123	116	119	133	129	155	139	157	163	152
Röster	9 496	9 332	10 397	10 660	10 751	11 224	12 049	12 346	12 825	12 975	13 815
På kvinnor	924	1 484	1 855	2 685	2 239	3 603	4 057	4 420	4 323	4 499	5 603
På män	8 572	7 848	8 542	7 975	8 512	7 621	7 992	7 926	8 502	8 476	8 212
Invalda	30	30	30	30	30	30	30	30	30	30	30
Kvinnor	2	2	5	8	4	7	10	11	10	8	10
Män	28	28	25	22	26	23	20	19	20	22	20
Procent											
Kandidater											
Kvinnor	17,0	27,6	26,6	28,7	26,1	41,9	38,2	43,7	35,9	37,5	40,2
Män	83,0	72,4	73,4	71,3	73,9	58,1	61,8	56,3	64,1	62,5	59,8
Röster											
På kvinnor	9,7	15,9	17,8	25,2	20,8	32,1	33,7	35,8	33,7	34,7	40,6
På män	90,3	84,1	82,2	74,8	79,2	67,9	66,3	64,2	66,3	65,3	59,4
Invalda											
Kvinnor	6,7	6,7	16,7	26,7	13,3	23,3	33,3	36,7	33,3	26,7	33,3
Män	93,3	93,3	83,3	73,3	86,7	76,7	66,7	63,3	66,7	73,3	66,7
Röster per kandidat											
Kvinnor	27	32	44	56	48	39	42	41	49	46	55
Män	52	64	74	67	64	59	52	57	54	52	54

Källa: ÅSUB Valstatistik

5. Förslag beträffande röstning per internet

Arbetsgruppens förslag

- Röstning per internet möjliggörs på försök i lagtingsvalet 2019, dock endast för personer som är bosatta utanför Åland och som därför saknar rösträtt i kommunalvalet. Röstning per internet ska vara möjligt under förtidsröstningstiden. Systemet ska uppfylla internationellt vedertagna krav på funktion och säkerhet. Ingen av de nuvarande röstningsmöjligheterna tas bort. Försöket utvidgas till valet 2023.
- Möjlighet att förtidsrösta per internet i rådgivande kommunala folkomröstningar införs. Kommunen ska kunna bestämma om förtidsröstningen genomförs som internetröstning eller enligt det nuvarande brevröstningsförfarandet.

Motiven för arbetsgruppens förslag

Arbetsgruppen har haft som uppdrag att "... ta ställning till förutsättningarna för att införa ett elektroniskt förfarande för röstning vid lagtings- och kommunalval ..." Arbetsgruppen har tolkat uppdraget att gälla enbart röstning per internet och har lämnat andra elektroniska röstningsförfaranden obeaktade. De är också ointressanta ur ett åländskt perspektiv.

Det övergripande skälet för att införa en möjlighet att rösta per internet är att detta skulle öka *tillgängligheten* för väljarna att delta i valen. Röstning per internet kan också utformas så att *valsäkerheten ökar* och vissa felrisker elimineras, till exempel den i åländska val vanligt förekommande sammanblandningen av kandidatnummer i lagtings- respektive kommunalvalet.

Arbetsgruppen har bekantat sig med olika försök med röstning per internet som pågår i omvärlden, särskilt i Estland som hittills är det enda landet i världen som har infört röstning per internet som en möjlighet för alla väljare utan begränsningar.

FAKTARUTA

Internetröstning i omvärlden

I många länder används röstning per internet i begränsad omfattning, exempelvis enbart för väljare som är bosatta utomlands. Sådana länder är Frankrike, Indien, Kanada och Schweiz.

I **Finland** lade en arbetsgrupp i mars 2015 fram ett förslag om att pröva röstning per internet i rådgivande kommunala folkomröstningar. Förslaget har ännu inte behandlats av regeringen.

I **Sverige** föreslogs i ett kommittébetänkande år 2013 att röstning per internet skulle prövas i valen 2018 i begränsad omfattning. Något beslut om detta finns inte ännu.

Norge har prövat röstning per internet i lokalvalen 2011 och i stortingsvalet 2013. Försöken kommer för närvarande inte att få någon fortsättning eftersom det saknas politiskt samförstånd i frågan.

Danmark har beslutat att för närvarande inte utveckla något system för internetröstning. Orsakerna är främst ekonomiska.

Röstning per internet i Estland 2005–15

(Källa: www.valimised.ee)

Röstning per internet nyttjades första gången i lokalvalen 2005

Systemet har sedan dess nyttjats i ytterligare två lokalval, tre parlamentsval och två val till Europaparlamentet

Man kan rösta per internet under förtidsröstningstiden. Det går att rösta hur många gånger som helst men den sist avgivna rösten räknas

Man kan rösta med en valsedel under förtidsröstningstiden, då annulleras internetrösten

Antalet personer som röstar per internet i parlamentsvalen har ökat från 30 275 (5,5 % av de röstande) år 2007 till 176 491 (30,5 %) år 2015

Av internetrösterna i parlamentsvalet år 2015 kom drygt 10 000 (5,7 %) från utlandet. 12 av dem kom från Åland

Det fanns 62 863 personer med rösträtt som var bosatta utanför Estland. På Åland bor ca 120 estniska medborgare över 18 år

En fjärdedel av dem som röstade per internet år 2015 var över 55 år. 7 % var 18–24 år

Andelen kvinnor som röstar per internet har ökat från 46 % år 2005 till 53 % år 2015.

Arbetsgruppen anser att målsättningen bör vara att alla väljare på Åland ska ha tillgång till röstning över internet ifall ett sådant system införs. Det är till exempel viktigt att det går att rösta på samma sätt i både lagtings- och kommunalvalen, annars riskerar deltagandet särskilt i kommunalvalen att sjunka kraftigt. Också kostnads- och rationalitetsskäl talar för att erbjuda alla väljare samma röstningsmöjligheter i stället för att upprätthålla olika sätt att rösta för olika kategorier av väljare.

Arbetsgruppen föreslår emellertid att röstning per internet införs i flera steg. För att utröna hur internetröstning kan anpassas till rådande valadministration och för att pröva ut de mest optimala lösningarna föreslås att det till valet 2019 görs möjligt att rösta per internet enbart för ålänningar som är bosatta utanför Åland och således har rösträtt endast i lagtingsvalet.

Det är givetvis angeläget att de utflyttade ålänningar som har rösträtt också kan delta i valet. I dag erbjuds endast förfarandet att rösta per brev ifall man inte vistas på Åland under förtidsröstningstiden eller på valdagen. Brevröstning kan utnyttjas också av andra än utflyttade, exempelvis av personer som har svårt att ta sig till en vallokal eller ett förtidsröstningsställe eller av andra orsaker är förhindrade att nyttja andra röstningsmöjligheter.

I valet år 2015 röstade ca 150 personer per brev. Av brevrösterna kom emellertid omkring 10 % fram för sent till respektive kommun för att kunna räknas i valen. Brevröstningen upplevs av många som omständlig och den bygger på en postservice som fungerar på ett snabbare och mera tillförlitligt sätt än vad den allmänt gör i dag.

De personer som brevröstade 2015 är också överlag positivt inställda till att rösta per internet ifall den möjligheten erbjuds. Enligt ett frågeformulär som distribuerades samtidigt som brevröstningshandlingarna svarar endast 9 av 115 svarande "nej" på en direkt fråga om saken. Negativa synpunkter som framkommer är främst tvivel på säkerheten och integriteten vid internetröstning. Någon uppger avsaknad av dator.

I lagtingsvalet år 2015 hade 1 205 personer rösträtt bara i lagtingsvalet, d.v.s. de var inte bosatta på Åland den 1 september. De utgjorde 5,9 % av alla röstberättigade i lagtingsvalet. 248 av dem röstade, vilket betyder 20,6 % (2011: 18,1 %). Många av dem röstade uppenbarligen på annat sätt än per brev.

År 2016 träder nya bestämmelser angående åländsk hembygdsrätt i kraft. De innebär bland annat att tiden som man får behålla hembygdsrätten efter att ha flyttat från Åland förlängs med den tid man har bedrivit studier. Som längst ska tiden kunna förlängas med fem år, vilket innebär att man kan behålla hembygdsrätten maximalt tio år efter flyttning från Åland, jämfört med nuvarande fem år.

Hur många fler utflyttade ålänningar som kommer att ha hembygdsrätt och därmed rösträtt i lagtingsvalet år 2019 går inte att beräkna säkert – det beror bland annat på återflyttningsbenägenheten hos de studerande – men de kommer att vara minst 2 000 personer. Deras andel av väljarkåren kommer också att öka.

Det finns alltså flera motiv för att införa röstning per internet för bortaålänningarna först:

- de har inget ändamålsenligt sätt att rösta nu, brevröstningen fungerar inte tillfredsställande längre när postgången har blivit långsammare,
- de blir betydligt flera när hembygdsrättsreglerna ändras från 2016,
- de har rösträtt bara i lagtingsvalet, systemet blir därför inte så komplext och det kan skötas centralt, utan att de kommunala valmyndigheterna behöver involveras,
- det kan införas parallellt med de befintliga sätten att rösta – även brevröstningen kan finnas kvar för de utflyttade väljare som hellre vill det och för väljare som är bosatta på Åland men som har svårt att ta sig till en vallokal,
- kostnaderna torde kunna hållas på en rimlig nivå.

Till följande val kan man på basen av gjorda erfarenheter och investeringar gå vidare och införa det generellt, men då måste andra sätt att (förtids)rösta slopas. Annars blir det för få röstande i vissa kategorier och då hotas valhemligheten. Detta problem gäller främst i kommunalvalen i små kommuner. Valhemligheten riskeras dock inte så länge möjligheten till internetröstning begränsas till utflyttade ålänningar; man kan räkna med att minst några hundra av dem kommer att nätrösta vilket räcker för att säkra hemliga val.

Som nämndes ovan finns det andra väljare än de som inte är bosatta på Åland som kan ha behov av att rösta per internet, exempelvis personer som tillfälligt befinner sig utanför Åland på grund av arbete eller semester. Sjomän är en kategori som ofta nämns i sammanhanget. Det var mycket för att tillgodose sjömännens behov som brevröstningsförfarandet infördes på 1980-talet.

Dessa personer är dock röstberättigade även i kommunalvalet. Om de ska kunna rösta per internet borde de kunna göra det i båda valen samtidigt. Eftersom internetröstning i kommunalvalen inte föreslås i detta skede kommer de fortsättningsvis att vara hänvisade till att brevrösta i båda valen. Bestämmelserna för brevröstningen behöver ändras, exempelvis genom att göra det möjligt för de kommunala centralnämnderna att sända ut brevröstningshandlingarna betydligt tidigare och inte som nu nödgas vänta tills alla de aktuella kandidatlistorna har hunnit tryckas och kan bifogas.

I *rådgivande kommunala folkomröstningar* ska man enligt nuvarande bestämmelser kunna förtidsrösta per brev från den 20 dagen före omröstningsdagen. Omröstningsdagen ska vara en söndag vilket innebär att brevröstningen inleds på en måndag. En brevröst ska vara den kommunala centralnämnden tillhanda senast kl. 19 fredagen före röstningsdagen.

I riket har ett förslag lagts fram om försök med röstning per internet i rådgivande kommunala folkomröstningar. Om förslaget genomförs borde e-röstning göras möjligt även på Åland. Detta skulle kommunen kunna besluta om. I så fall skulle internetröstning ersätta brevröstning, eftersom det inte är ändamålsenligt att upprätthålla för många sätt att rösta – det skulle kunna innebära att antalet röster enligt olika förfaranden blir så litet att rösthemligheten äventyras.

Åland har inte behov av att utveckla ett eget system för internetröstning i rådgivande kommunala folkomröstningar, men om riksmyndigheterna utvecklar ett sådant system borde det vara möjligt att använda också i åländska kommuner. Lagen borde i så fall ändras så att den tillåter internetröstning som ett alternativ till brevröstningen.

Hur förslagen genomförs

Två villkor ska vara uppfyllda för att röstning per internet ska införas: det ska uppfylla alla rimliga krav på säkerhet och det ska vara ekonomiskt försvarbart. De försök med röstning per internet som gjorts i olika länder, och särskilt erfarenheterna från Estland, visar att säkerhetsproblemen kan lösas på tillfredsställande sätt. Kostnaderna är mycket beroende av vilka systemlösningar man väljer och hur omfattande man vill att internetröstningen ska vara. Utvecklingsprocessen kan avbrytas om det visar sig omöjligt att hålla angivna kostnadsramar.

Arbetsgruppen föreslår att landskapsregeringen beslutar att inleda nödvändiga förberedelser för att kunna införa ett system för internetröstning för bortaåläningar i lagtingsvalet 2019. Systemet ska uppfylla internationellt vedertagna krav på funktion och säkerhet. Förberedelserna innefattar systemspecifikation, systemanskaffning, utprovning och implementering. Den förnyade vallag som föreslås beaktar röstning per internet.

Landskapslagen om rådgivande kommunala folkomröstningar kompletteras med bestämmelser som möjliggör röstning per internet som alternativ till förtidsröstning per brev.

6. Övriga förslag till lagändringar

Behov av ändrade bestämmelser i vallagen (ÅFS 1970:39)

- Tydligare jävsbestämmelser införs.
- Respektive förvaltning bör tillhandahålla en sekreterare i centralnämnderna.
- Meddelandena: kommunernas första meddelanden samordnas/slås ihop, bättre koordinering av meddelanden, hela kandidatsammanställningen behöver inte meddelas i tidningarna. Informationsgången mellan myndigheterna ses över.
- Förtidsröstningen: de allmänna förtidsröstningsställena koordineras bättre över hela Åland. Krångliga förfaranden ses över. Valkuverten i lagtingsvalet behöver inte märkas. Förtidsrösterna får börja räknas redan kl. 12 på valdagen.
- Brevröstningen: tidigare utskick av handlingar möjliggörs.
- Redovisningen av förtidsrösterna i lagtingsvalet: bestämmelsen att de ska "blandas" tas bort, de fördelas på kommun i redovisningen (förutom internetrösterna).

Bestämmelser som i huvudsak kan bevaras

- Den gemensamma valdagen.
- Bestämmelserna om valmyndigheter, dock med tydligare jävsbestämmelser och andra behövliga Anpassningar.
- Bestämmelserna om rösträttsregistret.
- Bestämmelserna om kandidatuppställning, dock med begränsning av antalet samt översyn av bestämmelserna om lokala föreningar i nuvarande 4a kap. Samt namnfrågan: etablerade politiska föreningar, kommunala etablerade politiska föreningar och lokala föreningar ska ha namnet inklusive beteckningen rf. Nuvarande 4 och 4a kap. kan slås ihop.
- Bestämmelserna om röstning på valdagen.
- Bestämmelserna om förtidsröstning (tills vidare).
- Bestämmelserna om fastställande av resultat, besvär mm.

De innehållsmässiga ändringar av vallagen som föreslås i denna rapport och en nödvändig språklig översyn innebär sammantaget att det är mest ändamålsenligt att helt förnya vallagen. Då kan också en mera överskådlig systematik beaktas. Kommunerna ska involveras i förnyelsearbetet.

Behov av ändringar i lagen om rådgivande kommunala folkomröstningar (ÅFS 1998:20)

- 2 § Tidpunkt och plats för folkomröstning: bör ej vara valdag eller dag som i vallagens 87 § nämns som olämplig för val
- 12 § Röstsedels ogiltighet: 1 mom. 2) om valkuvertet är öppet... Numera godkänns öppna valkuvert i allmänna val – de får tillslutas av den kommunala centralnämnden och godkänns därefter
- 18 § Övriga bestämmelser: kontrollera alla hänvisningar till vallagen (förnyas när vallagen skrivs om)